

EEN

ān (Oudengels)

ẹni (Yoruba)

a haon (Iers)

ein (Duits)

um (Portugees)

erfgoed, kindertijd, familie, afkomst

Wij als ras – het menselijke ras – dragen allemaal de geschiedenis van onze afkomst met ons mee en ik ben benieuwd hoe de mijne heeft bijgedragen aan de persoon en de schrijver die ik ben geworden. Ik weet dat ik afstam van generaties mensen die van het ene land naar het andere migreerden om een beter leven op te bouwen, mensen die trouwden buiten kunstmatige constructies als landgrenzen en door de mens bedachte barrières van cultuur en etniciteit.

Mijn Engelse moeder ontmoette mijn Nigeriaanse vader in 1954 tijdens een dansavond voor studenten uit het Gemeenebest in het centrum van Londen. Zij zat op een katholieke, door nonnen gerunde lerarenopleiding in Kensington, hij was in de leer als lasser. Ze trouwden en kregen in tien jaar tijd acht kinderen. Ik werd als kind geclassificeerd als ‘*half-caste*’, wat indertijd de term was voor mensen van gemengde afkomst. Zoals al die benamingen – *negro*, gekleurd, zwart, van gemengd ras, van gemengde afkomst, van kleur – wordt zo’n term beschouwd als een algemeen geaccepteerde omschrijving totdat hij wordt vervangen. We weten inmiddels dat ras niet bestaat – het is geen biologisch feit – en dat alle mensen op één procent na hetzelfde DNA hebben. Onze verschillen zijn niet wetenschappelijk bepaald, maar afhankelijk van meerdere factoren, zoals omgeving. Toch is het iets wat mensen ervaren en daardoor is

het enorm zwaarwegend. De wetenschap dat ras een verzin-
sel is betekent niet dat aanduidingen die samenhangen met
huidskleur overbodig zijn geworden – nog niet.

Het concept ‘zwarte Brit’ werd in mijn jeugd beschouwd
als een contradictio in terminis. Britten zagen mensen van
kleur niet als medeburgers en mensen van kleur associeer-
den zichzelf op hun beurt vaak met hun land van herkomst.
Ik heb mezelf altijd alleen als Brits kunnen beschouwen.
Groot-Brittannië was het land van mijn geboorte en van
mijn leven, zelfs als me te verstaan werd gegeven dat ik er
niet echt thuishoorde omdat ik niet wit was. Maar Nigeria
was een ver, vaag concept voor me, een land waar mijn va-
der vandaan kwam, maar waarover ik verder niets wist.

Ik weet veel meer over mijn moeders kant van de familie
dan over mijn vaders kant. Onlangs ben ik erachter geko-
men dat mijn wortels in Groot-Brittannië meer dan drie-
honderd jaar teruggaan, tot 1703. Het zou goed geweest zijn
als ik dit als kind had geweten, want dan had ik sterker het
gevoel gehad dat ik erbij hoorde en het had me munitie kun-
nen verschaffen tegen mensen die indertijd tegen mij – en
alle andere mensen van kleur – zeiden dat we terug moesten
naar waar we vandaan kwamen.

Dat wil niet zeggen dat je Britse wortels moet hebben om
hier thuis te horen, en het idee dat je hier alleen thuishoort
als dat wel zo is, moet altijd bestreden worden. Burgerrech-
ten hangen niet af van geboorterechten en de discussie is
altijd vertroebeld doordat sommige mensen wel beschouwd
werden als ‘onderdanen’ van het Britse Rijk, maar niet het
voorrecht van ‘burgerschap’ kregen.

Ik weet dat DNA-testen controversieel zijn, aangezien ver-
schillende diensten uiteenlopende resultaten presenteren
naar gelang de gebruikte onderzoeksgroepen, maar toch

vind ik het fascinerend. Mijn Ancestry DNA-test, die acht generaties teruggaat, onthult een etniciteitsschatting die mijn wortels aldus omschrijft: 'Nigeria: 38 procent; Togo: 12 procent; Engeland, Noordwest-Europa: 25 procent; Schotland: 14 procent; Ierland: 7 procent; Noorwegen: 4 procent'. (De twee landen die ik niet aan bij mij bekende voorouders kan koppelen zijn Schotland en Noorwegen.)

Wat betreft mijn afkomst ben ik even zwart als wit, maar als mensen naar mij kijken zien ze mijn vader en niet mijn moeder. Het feit dat ik geen witte identiteit kan claimen (mocht ik dat willen, wat niet zo is) is intrinsiek irrationeel en toont eens te meer aan dat het hele idee van ras absurd is.

Ik ben in 1959 geboren in Eltham en opgegroeid in Woolwich, allebei stadsdelen in Zuid-Londen. Als iemand van het vrouwelijk geslacht, afkomstig uit de arbeidersklasse en ook nog van kleur, waren er al beperkingen voor me vastgesteld voordat ik überhaupt mijn mond opendeed om het uit te schreeuwen van schrik toen ik uit mijn moeders knusse baarmoeder vol warm vruchtwater werd geperst, nadat ik negen maanden in dromerige, zintuiglijke harmonie met mijn schepper had doorgebracht. Mijn toekomst zag er niet rooskleurig uit – ik was voorbestemd om bekeken te worden als een minderwaardig iemand: onderworpen, inferieur, marginaal, verwaarloosbaar – een onmiskkenbare ondergeschikte.

In de tijd waarin ik werd geboren waren in Groot-Brittannië maar 14 vrouwelijke parlementsleden, tegenover 630 mannen, wat inhield dat 97 procent van de mensen die het land regeerden man was. Onze maatschappij was dus

patriarchaal. Dat is geen mening, maar een feit. Vrouwenstemmen en specifieke kwesties rond moederschap, huwelijk, werkgelegenheid en seksuele en reproductieve vrijheid werden op beleidsniveau zelden besproken en ook elders in het land bezetten niet veel vrouwen prominente posities, leiderschaps- of machtsposities. Tegenwoordig is ongeveer een derde van de Britse parlementsleden vrouw.

Een jaar na mijn geboorte gaf de pil vrouwen de vrijheid om meer controle te hebben over wat ze met hun lichaam deden, maar het duurde nog zestien jaar, tot 1975, voordat de *Equal Pay and Sex Discrimination Acts* [wetten inzake gelijke beloning en verbod op seksediscriminatie] het discrimineren van vrouwen verbood.

Ik denk dat we wel kunnen stellen dat ik een geschiedenis heb geërfd waarin de tweederangspositie van vrouwen in de maatschappij ingebakken zat. Mijn moeder, geboren in 1933, was in de tradities van die tijd opgevoed om zich ondergeschikt te maken aan de man met wie ze op een dag zou trouwen en zijn behoeftes boven de hare te stellen. Ze was ook daadwerkelijk gehoorzaam aan de sociale mores die eisten dat ze mijn vaders gezag eerbiedigde, tot tijdens de tweede feministische golf in de jaren zeventig allerlei maatschappelijke opvattingen ter discussie werden gesteld en begonnen te veranderen, waarna ze langzaam assertiever werd, geïnspireerd door haar vier tienerdochters die opgroeiden in iets vrijere tijden. Na 33 jaar huwelijk maakte ze zich uiteindelijk onafhankelijk van mijn vader.

Via mijn vader, een Nigeriaanse immigrant die in 1949 als onderdaan van het Britse Rijk naar het Moederland kwam,

erfde ik een huidskleur die bepaalde hoe ik in mijn geboorteland werd bekeken: als buitenlander, buitenstaander, vreemdeling. In de tijd dat ik werd geboren was het ook nog legaal om mensen te discrimineren op basis van huidskleur en het zou nog vele jaren duren voor, dankzij de *Race Relations Acts* [de wetten inzake rassendiscriminatie], de antiracistische doctrine definitief in het Britse wetboek werd vastgelegd; van de eerste versie in 1965, toen openbaar racistisch vertoon strafbaar werd, tot 1976, toen de wet eindelijk werd uitgebreid.

Toen mijn vader arriveerde in dit land heerste er een andere mythe, namelijk die van de inferioriteit van Afrikaanse ‘wilden’, die al circuleerde sinds het door imperialisme steeds groter wordende Britse Rijk en de trans-Atlantische slavenhandel. Hij kwam uit een gebied dat bijna een eeuw lang was onderworpen aan koloniale overheersing en verovering. De Britten probeerden de mythe te bestendigen dat ze de barbaarse culturen beschaving bijbrachten, terwijl het in werkelijkheid een gigantisch winstgevende kapitalistische onderneming was.

De naoorlogse immigratiegolf vanuit de Cariben en de zogeheten *Windrush*-generatie zijn uitgebreid gedocumenteerd en bestudeerd, maar de Afrikaanse equivalenten daarvan niet. Toch waren er veel overeenkomsten. Toen mijn vader als jongeman arriveerde in Groot-Brittannië werd hij wreed ontdaan van het beeld dat hij van zichzelf als individu had en gedwongen een opgelegde identiteit aan te nemen die de visuele belichaming was van eeuwen van negatieve beeldvorming. De Britten rekruteerden mensen uit de koloniën om vacatures in te vullen die waren ontstaan door de zware verliezen in de Tweede Wereldoorlog. Mijn vader verliet prompt zijn vaderland, waar hij gewoon een mens

was, en in plaats van verwelkomd te worden als zoon van het Britse Rijk kreeg hij te maken met het ongebreidelde racisme van weleer.

Ik ben ook geboren in de lagere rangen van de Britse klassenmaatschappij, een hiërarchie die veel invloed had op de kwaliteit van leven en de kansen die iemand kreeg, wat nog steeds zo is, hoewel hier al veel meer sociale mobiliteit mogelijk was. Mijn oma van moederskant was kleermaker. Mijn moeders vader Leslie was melkbezorger, of melkboer, zoals het toen heette. Zijn familie had vroeger een melkveehouderij. Hun enige kind, mijn moeder, ging naar een nonnenschool. Toen mijn moeder de lerarenopleiding had voltooid en onderwijzer werd, wat begin jaren vijftig een van de weinige beschikbare beroepen was voor hoger opgeleide vrouwen, was dat een stap op weg naar de middenklasse. Ze werd alleen weer razendsnel gedegradeerd naar de onderkant van de maatschappij door haar huwelijk met een Afrikaanse man. In zekere zin werd mijn moeder een soort 'honoraire zwarte' door haar huwelijks en, zodra haar kinderen geboren waren, ook biologische banden.

Mijn moeder zegt altijd dat ze verliefd werd op mijn vaders persoonlijkheid toen ze hem tegenkwam en dat zijn kleur haar niet opviel; ze hield van hem en van haar kinderen, en wij waren alles voor haar. Dat was volgens haar het enige wat telde, niet de racistische nonsens van buitenstaanders die dachten dat sommige mensen minder mens waren dan andere.

Mijn vader was van Nigeriaanse en Afrikaans-Braziliaanse afkomst. Zijn tweelingzus stierf bij de geboorte van haar eerste kind voordat hij naar Engeland vertrok. Hij had ook nog twee veel oudere halfzusters, over wie ik niets weet, en een oudere halfbroer die in 1927 in Groot-Brittannië ar-

riveerde, zich in Liverpool vestigde, met een Ierse vrouw trouwde (wier familie als gevolg daarvan alle contact met haar verbrak) en drie dochters kreeg.

Mijn vader, geboren in Frans-Kameroen, groeide op in Lagos, destijds de hoofdstad van Nigeria. Zijn vader, Gregorio Bankole Evaristo, was een van de mensen die vanuit Brazilië naar West-Afrika terugkeerden nadat de slavernij daar was afgeschaft, wat pas in 1888 gebeurde. Ik acht het onwaarschijnlijk dat hij zelf in slavernij leefde. In Nigeria werd Gregorio douanebeambte, wat vermoedelijk enige status met zich meebracht, en hij bezat ook een huis in de Braziliaanse wijk van Lagos. Toen ik dat begin jaren negentig bezocht, lieten de eigenaren me haastig de koopakte zien die bewees dat mijn grootmoeder Zenobia het aan ze had overgedaan, voor het geval ik was gekomen om het huis te claimen – vijftig jaar na dato.

Gregorio had Zenobia, die zijn tweede vrouw was, kennelijk in een klooster ontmoet. Ze genoot daar duidelijk geen onderwijs, aangezien ze analfabeet was. Ik heb een officieel document in mijn bezit dat door haar is ondertekend met haar duimafdruk, die ik niet zonder ontroering kan bekijken – een fysiek overblijfsel van haar unieke reliëf van lijntjes en richels. Ik heb haar nooit ontmoet, aangezien wij Nigeria nooit bezocht hebben en zij Engeland niet. Ik weet nog steeds heel weinig over haar en mijn grootvader, die voor de geboorte van mijn vader is overleden. Mijn vader kwam niet verder met zijn beschrijving van zijn moeder dan de uitspraak dat ze heel aardig was.

Ik heb de enige foto van mijn grootmoeder die onze familie bezit altijd gekoesterd. Op deze foto uit de jaren twintig, denk ik, heeft ze zich extra mooi aangekleed, misschien voor haar bruiloft. Ze ziet er mollig, lief en mooi uit, waardig

doch ingetogen. (Zelf heb ik er nooit ingetogen uitgezien. God verhoede.) Onlangs kreeg ik een foto van mijn grootmoeder tegen het einde van haar leven, en ik stond versteld van de transformatie. Het uitgemergelde, gekwelde, tragische gezicht dat ze op haar oude dag had gekregen verwoestte het geïdealiseerde beeld dat ik decennia lang van haar had gehad. Zenobia had een jaar of veertig eerder haar man verloren, mijn vaders tweelingzus was gestorven en mijn vader was naar Engeland geëmigreerd zonder haar daarvan op de hoogte te stellen, voor het geval ze zou proberen hem tegen te houden, en zonder haar na aankomst te schrijven, of haar überhaupt te schrijven. Misschien schaamde hij zich voor de manier waarop hij was weggegaan. Toen hij met mijn moeder trouwde, nam die de verantwoordelijkheid op zich voor de communicatie met haar schoonmoeder, die iemand moest inhuren om te antwoorden. Helaas onthulden haar brieven niets over haar als persoon of de manier waarop ze leefde.

Toen mijn grootmoeder in 1967 overleed, ontving mijn vader een brief van iemand in Nigeria die banden met de familie had en hem op de hoogte bracht van het nieuws.

Ik ben een persoon die respect geef [sic] aan mijn ouders vooral mijn moeder die goed voor mij zorg [sic] toen ik een baby was en ik hoorde van wijlen uw moeder dat u sinds uw vertrek niet naar haar hebt omgekeken wat heel slecht is en nu is het einde gekomen en het spijt me dat ik u moet zeggen dat uw moeder is gestorven op de vijfde en dat de begrafenis wordt gehouden op de elfde...

De enige keer dat wij kinderen onze strenge vader in tranen hebben gezien was toen hij deze brief kreeg. We werden

de keuken uit gejaagd en dromden in de tuin samen bij het raam, waar we vol ongeloof doorheen gluurden om het met eigen ogen te zien. Van onoverwinnelijk tot kwetsbaar in een oogwenk. We dachten dat onze vader geen gevoel had, maar nu zagen we het tegendeel bewezen. Voor de verandering maakte hij ons niet aan het huilen, maar had hij zelf verdriet. Als ik daaraan terugdenk zie ik duidelijk dat mijn vader niet de harde man was die wij hebben meegemaakt, maar iemand die zijn emoties niet kon uiten. Zijn rouw om zijn moeder overstelpte hem – het verlies, misschien ook schuldgevoel, de wetenschap dat hij haar nooit meer zou zien.

Met acht kinderen onder de tien jaar die onderhouden moesten worden, kon mijn vader het zich niet veroorloven naar huis te gaan voor de begrafenis. Er was geen contact meer met zijn Nigeriaanse familie tot 1984, toen ik hem vroeg of hij nog adressen in Nigeria had en hij het adres opdiepte van een nicht die hij het laatst had gezien voordat hij het land verliet. Ik schreef haar en hield een kopie van de brief, waarin ik haar smeekte: ‘Ik wil dolgraag meer te weten komen over mijn verwanten, tantes, ooms, neven, nichten et cetera – mensen over wie ik nooit verhalen heb gehoord en die ik nooit heb gezien.’

De nicht was inmiddels hoogbejaard en haar dochter beantwoordde mijn brief voor haar. Ze schreef dat ze zo blij was om te horen dat mijn vader nog leefde en dat haar moeder ‘in tranen was uitgebarsten omdat ze alle hoop om ooit nog iets van je vader te horen had opgegeven [...] Ze zong en danste en daarna bad ze.’

Mijn vader keerde pas begin jaren negentig naar Nigeria terug, 44 jaar nadat hij daar was weggegaan. Ik had de reis zelf een jaar eerder al gemaakt en ik bracht hem naar zijn vaderland, samen met mijn moeder. Mijn ouders waren ge-

scheiden, waarna ze mijn ouderlijk huis hadden verkocht, en hij kon zich presenteren als een welgesteld man. Van Nigerianen van mijn vaders generatie die naar Engeland migreerden werd verwacht dat ze rijk terugkeerden. Zo niet, dan brachten ze schande over de familie en werden ze als mislukkelingen beschouwd. De mythe dat de Britse straten ‘geplaveid waren met goud’ heerste nog steeds in de koloniën en zij die achterbleven in het vaderland hadden geen idee hoe moeilijk het was voor mensen die waren beland in het hart van het rijk.

Op de enige foto die ik van Gregorio heb, staat een goedgeklede man die koninklijk voor zich uitkijkt en macht en gezag uitstraalt. Zijn ontzagwekkende blik lijkt op die van mijn vader.

Ik vind het frustrerend dat de informatie die ik over mijn vaders afkomst heb niet verder teruggaat dan zijn ouders. Toen ik Nigeria bezocht, kreeg ik te horen dat mensen daar niet graag over de doden praten, wat niet bevorderlijk is voor onderzoekers. Ik weet niet wat voor status mijn vader in zijn vaderland had, maar in Groot-Brittannië leerde hij voor lasser en werkte hij in fabrieken. Hij behoorde tot wat ik de bruine immigrantenklasse van die tijd noem. Al was hij een Yoruba-prins geweest, zoals mannen van zijn generatie indertijd beweerden om goedgebouwde Engelse vrouwen te versieren, dan nog werd zijn sociale positie bepaald door zijn huidskleur en zijn status als buitenstaander, die lager werd bevonden dan de witte arbeidersklasse. De bruine immigrantenklasse van de twintigste eeuw werd beschouwd als een klasse apart, die alle economische factoren tartte. Nog

steeds denken mensen bij de aanduiding ‘arbeidersklasse’ aan witte mensen, alsof een bruin iemand uit de arbeidersklasse een oxymoron is.

Ik omschrijf mezelf als iemand die afkomstig is uit de arbeidersklasse, maar het ligt ingewikkelder, zoals zo vaak. Mijn vader behoorde tot de bruine immigrantenklasse, maar mijn moeders opleiding en beroep hoorden bij de middenklasse, hoewel haar ouders arbeiders waren. Ons gezin had het financieel zwaar. Mijn moeder ging pas weer lesgeven toen haar jongste kind de schoolgaande leeftijd bereikte, dus mijn ouders voedden acht kinderen op met alleen mijn vaders fabriekssalaris. Onderwijs was een prioriteit, dus wisten mijn ouders een paar jaar particulier onderwijs voor mijn oudste broer te betalen. Hij herinnert zich nog goed dat ze op school om de beurt een stukje moesten voorlezen uit het populaire racistische kinderboek *Sambo, het kleine zwarte jongetje* (uit 1899) over Sambo, zijn vader Jambo en zijn moeder Mambo. In Amerika en Groot-Brittannië was Sambo sinds jaar en dag een racistische scheldnaam en ‘mambo-jambo’ was een kleinerende term voor zwarte ‘brabbeltalen’. Toen mijn zevenjarige broer, het enige kind van kleur in de klas, een stukje uit die racistische tekst moest voorlezen, barstte de hele klas in lachen uit. Dat is hij nooit vergeten.

Mijn ouders bekostigden voor sommigen van ons ook basisonderwijs aan de katholieke nonnenschool die heel handig vlak naast de deur was, een door vrijwilligers gedreven staatsschool die deels door de Kerk werd gefinancierd, maar een symbolisch bedrag van tien pond per jaar vroeg bij wijze van schoolgeld. Mijn vader, die was opgegroeid in een cultuur van ruilhandel waarin over alle prijzen te onderhandelen viel, wist de nonnen tot groepskorting te bewegen,